शेतकरी आत्महत्यांची पार्श्वभूमी

संध्या कदम

महाराष्ट्र, आंध्रप्रदेश, तेलंगणा, कर्नाटक, पंजाब इ. राज्यांमध्ये शेतकरी आत्महत्यांचे प्रमाण विशेषतः जास्त आहे. राष्ट्रीय गुन्हे नोंद विभागाच्या (NCRB) अहवालानुसार दरवर्षी हजारो शेतकरी आत्महत्या करतात.

प्रमुख कारणे –

अनियमित व पावसावर आधारित शेती
उत्पादन खर्च जास्त व बाजारभाव कमी
सावकारांकडून घेतलेले कर्ज
कीड व रोगांचा प्रादुर्भाव
सरकारी योजनांची योग्य माहिती व अंमलबजावणी अभाव
मानसिक ताणतणाव व सामाजिक दबाव

कृत्रिम बुद्धिमत्ता म्हणजे काय?

कृत्रिम बुद्धिमत्ता म्हणजे मानवी बुद्धिमत्तेप्रमाणे संगणक किंवा यंत्राला विचार करण्याची, शिकण्याची व निर्णय घेण्याची क्षमता देणे. AI मध्ये मशीन लर्निंग, बिग डेटा, इंटरनेट ऑफ थिंग्ज (IoT), रोबोटिक्स यांचा वापर होतो.

शेतीसाठी AI चा उपयोग –

हवामान अंदाज
पीक रोग व कीड निदान
स्मार्ट सिंचन व जलव्यवस्थापन
बाजारभावाचा अंदाज
कर्ज व विमा सल्ला
मोबाईल ॲप्सद्वारे मार्गदर्शन

शेतकरी आत्महत्यांवर नियंत्रणासाठी AI ची भूमिका

1. हवामान अंदाज व नैसर्गिक आपत्ती व्यवस्थापन AI आधारित मॉडेल्सद्वारे १०–१५ दिवसांचा अचूक हवामान अंदाज मिळतो. यामुळे शेतकरी पेरणी, खतवापर, फवारणी व कापणी योग्य वेळी करू शकतो. पाऊस न आल्यास किंवा अतिवृष्टी असल्यास आधीच सतर्कता मिळाल्याने नुकसान टाळता येते.

2. पीक व्यवस्थापन व कीड नियंत्रण:

AI आधारित मोबाईल ॲप्सद्वारे शेतकरी फोटो काढून अपलोड केल्यास रोग/कीड ओळखली जाते आणि उपाय सुचवला जातो. उदा. Plantix, Kisan AI यांसारख्या ॲप्सचा वापर. योग्य वेळी रोगनियंत्रण झाल्यामुळे उत्पादन वाढते व नुकसान कमी होते.

3. कर्ज व विमा सुविधा:

AI बँकांना शेतकऱ्यांचा क्रेडिट स्कोर तपासून जलद कर्ज मंजूर करण्यास मदत करते. पिकविमा योजनांची अंमलबजावणी वेगवान होते. उपग्रह चित्रे व AI वापरून पिकांचे नुकसान तपासून भरपाई मिळते.

4. बाजारभावाचा अंदाज:

AI प्रणाली मागील अनेक वर्षांचा डेटा वापरून भावाचा अंदाज देते. शेतकरी योग्य वेळी पीक विकून जास्त नफा मिळवू शकतो. मधल्या दलालांवरील अवलंबित्व कमी होते.

5. मानसिक आरोग्य व मार्गदर्शन:

काही AI आधारित हेल्पलाईन किंवा चॅटबॉट्स शेतकऱ्यांना २४ तास सल्ला देऊ शकतात. शेतकऱ्यांना आत्महत्येच्या विचारांपासून दूर ठेवून योग्य उपाय सुचवला जाऊ शकतो.

आत्महत्या-ग्रस्त शेतकरी विधवा आणि AIशेतकरी विधवांची स्थितीशेतकरी आत्महत्येनंतर कुटुंबाचा संपूर्ण भार विधवेवर येतो. आर्थिक उत्पन्नाचे साधन संपुष्टात येते. मुलांचे शिक्षण थांबते, सामाजिक दडपण व मानसिक ताण वाढतो. सरकारी योजनांचा लाभ मिळवण्यासाठी धावपळ, कागदपत्रे व भ्रष्टाचाराचा सामना करावा लागतो. अनेक विधवा महिलांना मानसिक आरोग्य समस्यांचा सामना करावा लागतो.

AI ची मदत कशी होऊ शकते?

1. योजना व अनुदान माहिती :

AI आधारित हेल्पलाईन व चॅटबॉट्स स्थानिक भाषेत विधवांना कोणकोणत्या योजना उपलब्ध आहेत याची माहिती देऊ शकतो.